

Nguyễn Mỹ (Độc Sách)

ISAAC BABEL: MỘT NỖI SẦU HUNG MÃNH

(Kiến Thức Văn Học Nga)

Chỉ cần đọc một câu viết của Isaac Babel –người đã bị Staline xử tử năm 1940- cũng đủ thấy sự lạ lùng hiếm có của văn phong, những tình tự và cảnh huống thân thế đời ông (Do Thái và là đặc phái viên trong đoàn Kỵ Binh Hồng Quân của Boudenny trên mặt trận Ba Lan). Một ghi nhận ngày 3/8/1920 trong tác phẩm *Nhật Ký 1920*:

“Một trại nuôi ong, chúng tôi lục tung các tổ ong, bốn túp lều tranh trong rừng -chẳng có gì cả. Tất cả đã bị tước hết. Tôi hỏi xin bánh mì ở một tên lính, hắn trả lời tôi, tao chẳng có việc gì với bọn Do Thái. Tôi chỉ là một tên xa lạ trong chiếc quần dài (Do Thái truyền thống mặc áo choàng dài, đội mũ). Tôi không phải là người của bọn họ. Tôi chỉ có một mình. Chúng tôi tiếp tục cuộc hành trình. Tôi chỉ vừa đủ sức cố bám trên lưng ngựa trong khi đã quá mệt. Tôi phải lo liệu cho chính mình. Chúng tôi vào Konius -zkow và cướp bóc ít lúa mạch. Người ta bảo tôi tìm đi, lấy đi, lấy hết đi. Tôi đi kiếm cô y tá trong làng, một người loạn trí trong đám phụ nữ. Năm phút sau khi chúng tôi ào đến là một cuộc cướp bóc. Vài bà lặn quay dưới đất, rên rỉ. Tiếng nước nở khóc lóc của họ không thể chịu nổi. Những sự kinh khủng không ngừng này thật là ngột thở. Tôi vẫn đi tìm người nữ y tá, cảm nhận một nỗi buồn không nén được. Rồi đánh cắp một bình sữa

của viên thiếu tá tiểu đoàn trưởng, giật phất chiếc bánh trên tay một cậu bé nhà quê.”

Và ngày 6/8/1920:

“Tại sao, nổi sầu vô cơ không dứt này? Bởi vì tôi đã xa mái nhà thân yêu. Bởi vì chúng tôi không ngừng tàn phá, chúng tôi đi qua như một cơn lốc xoáy, một giông thác phún thạch hỏa diễm sơn, bị thù oán, ghét bỏ, cuộc đời bay bổng, nổ tung tan tác. Tôi đã tham dự vào một buổi kinh cầu hôn vĩ đại không có kết cuộc.”

Cũng chính là con người đã từng nói: *“Không có sự khôi hài, người ta không thể sống được”* và điều này được chứng minh trong tác phẩm của ông.

Isaac Babel sinh năm 1894 tại Odessa, trong một gia đình Do Thái và được giáo dục rất cổ truyền theo kinh Talmud. Trong văn bản Tự Tiểu Sử viết năm 1924, và viết trở lại một phần trong bộ Thư Tín (nhà xuất bản Gallimard dịch là Correspondance), ông kể:

“Đời sống trong gia đình của tôi rất nghiêm khắc. Tôi bị buộc phải học rất nhiều môn từ sáng đến tối. Đúng ra là ở trường tôi lại được nghỉ ngơi, một ngôi trường mà ở đó người ta thật vui, ồn ào náo nhiệt và nói đủ các thứ tiếng.”

Tiếng Pháp (và tác giả Guy de Maupassant) đã được mê hoặc trước tiên, đến nỗi mà ở tuổi 15, ông đã sử dụng nó để viết vài cuốn truyện. Tuy vậy, chính Tolstoi mới là người ông ngưỡng mộ hơn tất cả:

“Đã có một năm ròng, tôi chẳng đọc một giông nào khác ngoài Tolstoi, và chỉ khi đó tôi mới hiểu được nền tảng đạo đức cao cả của dân tộc Nga.”

Dẫu thế, cuộc gặp gỡ văn học lớn lao trong đời Isaac Babel vào cuối năm 1916 là với Makxim Gorki, người sẽ bênh vực ông sau này, dù rằng việc ấy không đủ để tránh giùm Babel những phiền hà theo các nguyên do gán ghép cho ông: *“Chính trị”* (ông sẽ không bao giờ quý mến Staline như người khác phải làm) hoặc *“tai*

tiếng tình dục” (những câu viết của ông hẳn đã vượt quá khuôn khổ đạo đức, người ta kết tội ông là một kẻ mắc chứng loạn dâm).

Đã có ba truyện ngắn được dịch sang Pháp ngữ. *Đoàn Kỵ Binh Đỏ* ra mắt lần đầu ở Liên Xô năm 1926 trước khi bị cắt xén, kiểm duyệt năm 1929. Có 34 truyện kể gom chung trong một tập dài, được viết từ hứng cảm của những kinh nghiệm sống rút ra từ *Nhật Ký 1920*, diễn tả cuộc chiến giữa Ba Lan và Hồng Quân Cô-Dắc. Đó là số phận khốn khổ của người Do Thái bị tung hứng giữa hai chiến tuyến. Tác phẩm này đã tức khắc làm cho ông nổi tiếng, trong đó ông tả chân những cuộc thẩm sát, cướp bóc, hãm hiếp, những trận đánh đẫm máu, những sự tàn bạo đã quay mũi dao nhọn chống lại chính nó. Ở phần đề tựa quyển *Đoàn Kỵ Binh Đỏ*, Jacques Catteau viết rằng, ngay từ 1924, Viktor Chklovski, nhà văn cũng là nhà phê bình Nga, đã chào mừng Babel như sau:

“Nền văn chương Nga xâm xít như một gã khờ dại, phải mặc cho hắn những chiếc quần đùi rực rỡ màu dâu dại, và cho hắn mang những đôi giày cao ống màu da trời xanh thắm.”

Truyện Cổ Odessa thì nên thơ và chuyển vận chung quanh nhân vật Bénia Krik, một kiểu Al Capone địa phương (viết giữa những năm 1924-1937).

Những ghi nhận khác nhau của *Nhật Ký 1920* đã cho thấy nỗi hoài vọng của nhà văn đối với nơi chôn nhau cắt rốn:

“Ở Odessa có gì xảy ra, nỗi đau quê cũ?” “Một mái gia đình Do Thái, những cô thiếu nữ, một nhóm học trò thể dục Boukhteva, Odessa, trái tim tôi thắt nghẹn.” “Tôi mơ về Odessa nỗi lòng diên đảo.”

Những Món Tiễn Lương Đầu Tiên là tuyển tập mà sau khi tác giả đã bị xử tử, đã được một số người cho là tuyệt diệu.

Ba chủ đề chính thường xuất hiện trong tác phẩm và cuộc đời Babel, được thấy rõ ngay từ trong *Nhật Ký 1920*:

“Chiến tranh và sự tàn phá giết chóc của nó; dân Do Thái và nỗi bất hạnh của họ; chủ nghĩa Cộng Sản và những ngày mai ít nhiều hào hứng.”

Đôi khi ông ký dưới bút hiệu Lioutov (có nghĩa “hung bạo”) và có thể cũng đã sử dụng giấy tờ giả bằng cái tên ấy. Phải công nhận là tình cảnh của ông có phần trái cựa: *Do Thái giữa một nhóm người bài Do Thái; diễn tả những công trạng của đoàn Kỵ Binh Hồng Quân theo cái cách mà Boudenny --chỉ huy trưởng-- lại không thể thưởng thức hay thừa nhận nổi; tuyên truyền chủ nghĩa Bolshevism theo lối riêng ông.*

Trong *Nhật Ký 1920*, ngày 24/7:

“Chúng tôi rịn ướt mồ hôi nhớp nhúa, người ta dọn cho ăn, thật kinh tởm. Tôi kể chuyện Bolshevism của mình trong lúc đang đứng ngủ gật, sự tiến bộ, những chuyến xe lửa tốc hành, những hãng dệt ở Moscow, các trường đại học, thực phẩm phát chẩn, đoàn ủy viên Reval. Sau hết, tôi kể câu chuyện về những người Trung Hoa. Rốt cuộc tôi làm mê say những con người mệt mỏi kiệt lực đó.”

Ngày 18/8:

“Cái cách thức mà chúng tôi mang đến tự do, thật kinh hãi.”

Một trong những nhân vật của *Đoàn Kỵ Binh Đỏ* nói: *“Chúng ta hãy chết cho cái cốc khô chẳng có gì cả và cho cách mạng thế giới.”* Nhưng trong *Nhật Ký 1920*, sự hung hãn của những ghi nhận đã không đưa đến điểm hài hước nào, mặc dù với cái tính khôi hài đen, Babel vẫn thường không bỏ lỡ mấy may điều gì để cho nó sẵn sàng bộc phát. Trong suốt cuộc cướp bóc của đồng đội tại một tiệm bán sách của một người Do Thái, ông quan sát thấy

“Cô gái bán hàng cố chứng tỏ cái tự chủ kiểu Tây Phương, nhưng khốn nạn thay, giận đỏ cả mặt, đưa hàng bán, nhận tiền –tôi chẳng biết là loại tiền nào nữa- và vẫn cố chứng minh bằng cái lịch sử của người bán hàng rằng tất cả đều đang diễn tiến bình thường, chỉ có điều hơi quá đông khách mà thôi.”

Khoảng đầu *Nhật Ký 1920*, có một ghi nhận về một cảnh xảy ra trong một nghĩa trang Do Thái:

“Dòng họ Abramovich d’Odessa, người mẹ vừa đến đặt đứa con xuống đất, và tôi nhìn thấy người đàn bà Do Thái chôn đứa con

traí chết cho một nguyên nhân mà dưới mắt bà ta chắc là không mấy thiện cảm, không thể hiểu được, sát nhân ác độc.”

Nhưng còn Babel, cái nguyên nhân đầy thiện cảm nào khiến ông chợt nhận ra là Cách Mạng Nga đã đi sai đường lối? Ngày 30/9/1928, tuần báo Pravda đăng một bài viết của Mak- xim Gorki, trong đó Gorki đã xếp Babel cao hơn hẳn Gogol. Cũng tờ báo ấy, ngày 28/10/1928, đăng bài viết của Boudenny, (chỉ huy trưởng cũ của Babel) bấy giờ được vinh thăng thống chế:

“Cái ý đồ của Babel khi trình bày khía cạnh đời sống thường nhật, tổ chức, những truyền thống của quân đội kỵ binh, đầu tiên chỉ dẫn đến sự hài hước lố lăng và tục tĩu, tiếm nhiệm tư tưởng tiểu tư sản (...) Từ lâu rồi chúng ta đã tố giác bài bác các tác phẩm của Babel là thô tục, bôi nhọ, phỉ báng (...)”

Thế là Babel bị tung hứng giữa bạn và thù.

Những năm cuối thập niên 1920 và đầu 1930, ông vẫn thường sang Pháp thăm con gái đầu lòng với người vợ thứ nhất sống tại đấy. Dần dà các cuộc xuất ngoại trở nên khó khăn, vào năm 1935 ông biết là lần cuối nhưng vẫn quay trở về Nga:

“Tôi là một nhà văn Nga, nên nếu không được sống giữa lòng dân tộc, tôi sẽ không thể viết nữa, giống như cá không có nước.”

Ông thành công không kém trong điện ảnh. Chuyện phim *Cánh Đồng Cỏ Bejine*, Eisensten đạo diễn quay năm 1935, bị kiểm duyệt cấm lưu hành (chỉ còn sót lại vài tấm ảnh chụp). Ông cũng thôi không cho xuất bản vở kịch *Marie* viết năm 1935 (vừa được nhà xuất bản Gallimard cho dịch chung trong quyển *Chó Nhà Chó Rừng* viết năm 1927). Có lần, một người hỏi ông, tại sao ông không viết sách nữa? Ông đã trả lời: *“Ai dám bảo là tôi ngừng viết?”*

Makxim Gorki là người vẫn bệnh vực ông lại bị thất sủng và chết năm 1936. Ở hội nghị các nhà văn Liên Bang Xô Viết mà Babel vẫn còn được mời tham dự, ông đã thận trọng hơn trong các phát biểu giữa công chúng. Nhưng vô ích: Ông bị bắt giữ ngày 15/5/1939 lúc 10 giờ sáng, bị kết tội là Trotskism và gián điệp.

Những lời tuyên bố cuối cùng của ông là: *“Người ta đã không cho tôi đủ thời gian để tự kết liễu.”*

Bây giờ thì chúng ta biết được rằng ông đã bị giết chết vào năm 1940. Rồi được “phục hồi danh dự” năm 1954, bản kết án trước đó được hủy bỏ *“dựa trên những tình huống mới vừa khám phá thấy, người ta phải kết thúc vụ án tố tụng vì thiếu dữ kiện tội ác.”*

Năm 1957, các tác phẩm của Isaac Babel được tái bản, nhưng theo Boris Souvarine thì rất bị *“bôi bẩn sửa đổi”*, lại được viết tựa giới thiệu bởi Ilya Ehrenbourg, người đã thông báo cho bà vợ thứ nhì của Babel vào năm 1946 rằng vừa mới được gặp ông còn sống nhăn, rồi sau đó vài năm, lại nói ngược, thật ra ông đã chết từ 1941.

Isaac Babel không phải là một người khờ khạo ngây thơ. Ông không bao giờ bị Saline lừa bịp nổi, mặc dù cái tính hung tàn nguy hiểm của Staline cũng có thể mê hoặc được ông như những nhân vật trong tác phẩm ông viết. Ông đã kể cho Souvarine nghe câu chuyện của một cán bộ hành chánh cao cấp bị tống cổ ra khỏi những chức vụ và đảng tịch: *“Staline cho đòi hấn vào trình diện, nhấn mạnh là hấn đã bị thất sủng, rồi từ từ đòi lại từng cái một những tấm thẻ ủy viên danh dự của các viện nổi tiếng, xong tàn nhẫn từ giã hấn. Thế rồi khi tên tuyệt vọng đau khổ ấy đã gần ra đến cửa thì Staline gọi giật lại: ‘Này, đừng quên gửi trả tấm thẻ được phép vào phòng ăn ở điện Cẩm Linh của ông nhé!’”*

Như thế, vô tình mà Staline bỗng trở thành một nhân vật hài hước của nhà văn.

Trong *Nhật Ký 1920*, ngày 12/8:

“Tôi viết luôn luôn, may rủi bất ngờ, dựa trên những điều bị quên khuấy. Cách mạng không phải tất cả, mà chính là phải nhắm vào hướng đó.”

Vì thiếu tính cách mạng, Babel đã dè dặt thích văn chương hơn. Nhưng vì vậy mà lại càng thêm nguy hiểm. Được hỏi vào năm 1937, Babel đã giải thích cách thức rèn luyện của ông ở đời cũng như trong ngôn ngữ:

“Khi tôi còn trẻ, cứ tưởng là sự lộng lẫy cao xa phải được diễn tả bằng một cách thức huy hoàng đồ sộ. Nhưng không đúng thế. Thông thường cho thấy rằng phải khởi sự bằng một cái nhìn ngược lại hoàn toàn.”

Cũng thế, Babel đã không cần đến Do Thái giáo hay cách mạng để tự định nghĩa chính mình:

“Thái độ của tôi đối với những tình từ chính là câu chuyện đời tôi. Nếu tôi phải viết một quyển tự tiểu sử thì tôi sẽ cho tựa đề là: Câu Chuyện Của Một Tình Từ.”

[]

